

զօրեղ էր որ իւր մեծ ուժով տապալեց ահագին Հռոմէական մարմնական մեծութիւնը: Ի՞նչի ուրիմն ինքն ալ այնքան դարեր ամենայն օրինաւորութեամբ չկարողացաւ ազգեր և ժողովուրդներ կառավարելու և առաջ տանելու: Այս հարցը գէթ մասնաւոր կերպով լուծելու և հասկանալի կացուցանելու համար հարկ է ուշադրութիւն դարձնել քրիստոնէութեան առաջին դարերին վրայ:

Քրիստոնէութեան չորրորդ դարից սկսած Յիսուսի բարոյականը մինչև այդ ժամանակը միմեանցից շատ հեռի եղած ազգերին մէջ ազնիւ զգացմունք, սուրբ հաւատ, հաստատ յոյս, սէր և համոզումներ շնչելով՝ նորանց կապեց ու կաշկանդեց միմեանց հետ, տիրելով և իշխելով բարոյապէս նորանց վերայ: Սակայն այս կէտը ուշ թէ շուտ պիտի չունենար իւր տեղութիւնը, ինչպէս և եղաւ. ըստ որում՝ կամաց կամաց ժամանակների սահելը, ազգերի տեղափոխուելը, սերունդների այլ և այլութիւնը, հին թագաւորութեանց կործանուելը, նորերի վերականգնելը, ալիւսյալ ժամանակ և դաժ զիւտերը և այլ բիւր գէպքեր և հանգամանքներ, ցոյց տուեցին պարզ կերպով աշխարհքին թէ՛ բարոյական լուսաւորութեան մի տարր կ'պակսի, որ է մտաւորական կենաց զարգացնելը: Ուստի այս փորձէն Արեւմուտք արևելքէն շուտ դաս առնելով՝ ամենայն ճիշդ թափեց ձեռք բերելու զայն. հետևապէս մեծամեծ զոհեր տալէն յետ՝ երբ իւր բարոյական լուսաւորութեան հետ միացրեց մտացական կենաց զարգացնելու յառաջադիմութիւնը, այն ժամանակը ծագեց ազգերի այն դրութիւնը, որուն վերայ կանգնած են այժմ՝ Երկրագնդի ամենէն բարձր ժողովուրդները:

Արդ՝ այս նկատմունքներէն կ'հետևի թէ՛ ազգի մը՝ բարոյական կապերը հաստատուն և հիմնաւոր խորիմնների վերայ պնդացնելով իրան անվտանգ և օրինաւոր կերպով առաջ վարելու համար, բաւական չ'են նիւթական և բարոյական լուսաւորութեանց ըլլալը: Մեր նախնիք կրօնական լուսաւորութեան կատարելագոյն կէտը ժամանեցին. նութականին մէջն ալ նոյնպէս յետ չ'էին: Սակայն ի՞նչի չ'թողնեցին մեզ — իրանց ապագայ սերունդին ինչ որ այժմ՝ ամենէն բարձր անձինք կ'պահանջեն:

Այս պակասութեան օրինաւոր առիթը մտաւորական կենաց յառաջադիմութեան թերութեանը կ'տանք: Իսկ ինչ որ կ'վերաբերի նիւթական կենաց ապահովացնելու միջոցներուն, որուն վերայ մանրամասն խօսելն երկար կը լինէր, կարճ ատելով կարող ենք առարկել թէ երբ մի ժողովուրդի բարոյական և մտացական կենաց ընթացքը օրինաւոր կերպով առաջ վարուի, հարկ է որ նոյն ժողովուրդի նիւթական կենաց ապահովացնելու միջոցներն ալ ըստ այնմ կատարելագործուէին:

Ահաւասիկ սորանք են մասնաւոր ձևով ճանաչելով մի ժողովուրդի բարոյական կապերի հիմնական կէտերը, որոնց ամենքն ալ պիտոյ է միեւնոյն հոգացողութեամբ առաջ վարուի: Սակայն որով՝ հետևեմք քաղաքական կեանք չունինք, ուստի առանձին կերպով մերոնց գիտմամբ նկատելով հարկ է առարկել թէ զորանց առաջին տեղը պիտի բռնէ հոգեկան լուսաւորութիւնը կամ՝ կրօնը, որ պիտի ըլլայ միւս երկուսի հիմանց խորիմնը:

Իրաւ շատ անգամ ասուած է թէ կրօնական լուսաւորութեան հիմնական կէտերը բոլոր աշխարհների համար միեւնոյն է և միեւնոյն հաստատութիւն ունի: Բայց այսչափ ալ այդպէս կարծուի, այնուամենայնիւ այլեւայլ ձևերով, տարազներով մտքերով, զգացմունքներով, սիրեալ և տարածեալ են ազգաց մէջ: Ուստի և այս խնդիրով է, որ իւրաքանչիւր ազգ իրան յատկացած վարք, բարի սովորութիւն, ծէս, արարողութիւն, կարգ, կանոն, օրէնք և լեզու ունի, արտադրող բնութեան հզօր և ազգու զօրութիւնն է:

(Ենթադրենք է յաջորդ աւանգները:)

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ԿԵՅՍՐԻՆ Ի ՏՓԻՒՍ:

Ի 20-ն ամսոյս ընդ երեկս Տփլիս քաղաք արժանացաւ հիւրընկալնուլ զՕգոստ. Աղեքսանդր Ի. Նիկիոյայիվէզ Ապստոն ամենայն Ռուսաստանեայց՝ ընդ Ապսերորդւոցն Պահաժառանգ և մեծ իշխան Վսեմափառ Աղեքսանդր Աղեքսանդրովի և ընդ մեծ իշխան Վսեմափառ Վլադիմիրի

Եղեքսանդրովչի հանդերձ այլովքն՝ մեծահանդէս մեծարանօք, որպիսիք տիրասէր հպատակաց խորին զգացմանց և հաւատարիմ ջերմեւանդութեանց հաւաստիքը ի ցոյց և ի նշան Մեծազօր Ինքնակալին և Կայսերազնէից կը նուիրէին:

Ն Ե Ր Կ Ա Յ Ե Ա Ց Ո Ւ Մ

ԵՒ ԱՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆ:

Արքազնագոյն Կաթողիկոսն մերպատիւ ունեցաւ ի 21-ն ամսոյս մերձ ի կէսօրն ներկայանալ 'Նորին Կայսերական Մեծութեան Ինքնակալ Կայսերն ամենայն Ուսաց Օգոստափառ Եղեքսանդրի Բ' Նիկիոյեովչի յապարանան Փոխարքային:

Օգոստ. Կայսեր սիրալիւր ընդունելութիւնը և արտայայտած բարեհաճ համակրութիւնն առ Վ. և Հ. Հայրապետ մեր՝ արդարեւ մեծ պատիւ և մխիթարութիւն է ազգիս:

Ի սոյն աւուր ընդ երեկս՝ Արքազան Հայրապետի մերում յայցելութիւն եկին Վ. սեմ. Կոմս Շ. ուվալով և պալատականն Կայսեր Վ. սեմ. Թըյլէնվ զօրպետ:

Ը Ն Թ Ր Ի Ք:

Ի 23-ն ամսոյս հինգշաբթի աւուրն լուսանալոյ զիշերին յառաջին պահու՝ յապարանան Փոխարքային Կովկասեան զաւառաց Թագաւորազուն Մեծ Իշխան Վ. սեմափառ Միքայէլ 'Նիկիոյեովչի պատրաստեալ ընթրեացն ի պատիւ Օգոստ. Կայսեր, յորում հրաւիրեալ էին պաշտօնական երեւելի անձինք՝ զխաւորք և կրօնական պետք ամենայն ազգաց, պատ-

գամաւորք և երեսփոխանք ազգաց Կովկասեան աշխարհին ի կողմանց կողմանց և ի քաղաքաց, մերազնեայ Թագուհին Վ. րաց՝ որպէս և դեսպանքն Օգոստ. Թագաւորին Պարսից և Օգոստ. Կայսերն Թուրքիոյ, մերս Վ. և Հ. Կաթողիկոս ևս հրաւիրեցաւ անդր և սեղանակից եղև Օգոստ. Կայսեր:

ԿԱՅՍԵՐՈՐԴԻ ԱՅՅԵԼՈՒՔ:

Ի 24-ն ամսոյս մերձ ի կէսօր Կայսեր-որդիքն Մեծ Իշխան և Վահագառանդ Վ. սեմափառ Եղեքսանդր Եղեքսանդրովչի և Վ. սեմափառ Մեծ Իշխան Վ. լաղիմիր Եղեքսանդրովչի եկին յայցելութիւն 'Նորին Արքութեան Կաթողիկոսի ամենայն Հայոց:

Վ Ե Ր Ա Դ Ա Ր 2:

Ի 25-ն ամսոյս իրր զերկրորդ ժամաւ առաւօտեան Օգոստ. Կայսրն վերադարձաւ ի Տփլիսոյ հանդերձ Կայսերորդովքն և այլովք՝ և ուղևորեցաւ դէպ ի ծովեզերեայ քաղաքն Փոթի, յորմէ ունի երթալ ընդ ծով ի Խրիմ և անտի յետ սակաւուց ի Ս. Պ. Բուրգ:

Շ. ԲԱՆՇԱՆ ԱԿԱՆԱԿՈՒՄ:

Ըստ գրութեան Վ. սեմ. Մեծ Իշխան Փոխարքային որ ի 24-ն ամսոյս՝ Օգոստ. Կայսրն ի 22-ն ամսոյս տուած է Վ. և Հ. Կաթողիկոսի ազգիս Հայոց (արդէն ունեցած) Ս. Եղեքսանդրի 'Նիվացւոյ առ-

պետութեան առաջին կարգի շքանշանի զականակուռն:

Ամսագրոյս յաջորդ թուով արժան կը համարիմք հաղորդել Ազգայնոց մերոց Այսեր հրովարտակին և Փոխարքային գրութեան օրինակները:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՔ.

Առսակալ Աեդրոնական Նահանգին Արնոյ և հրամանատար Ասիոյ (կամ չորրորդ) բանակին թուրքիոյ Ասեմափայլ Սուսթաֆա Փաշայն, և եղբօրորդի Շահին արքայազուն իշխան Ասեմափառ Համզա - Միրզա - Հէշմէթիտ - (Տէօլէթ) Տէվլէթ սպարապետն—որոց առաջինն ի զիմաց Օգոստ. Այսեր թուրքիոյ և միւսն ի զիմաց Օգոստ. Շահին Պարսից լիազօր դեսպանութեամբք եկած էին առ ի շնորհաւորել զգալուստ Օգոստ. մեծազօր Ինքնակալ Այսերն Ռուսաց ի Տըվիխս, —այցելութեամբք առ Ահհափառ Հայրապետ մեր՝ և փոխադարձովք Նորին Սրբութեան՝ սիրալիր համակրութեամբք և արժանավայել մեծարանօք և յարգանօք պատուեցին զմիմեանս:

ՏՕՆԵԼԻՄԲՈՒԹԻՒՆ.

Ահհափառ և Սրբազնագոյն Աթոռիկոսի ամենայն Հայոց անուանակոչութեան տօնախմբութիւնը ի 26-ն ամսոյս վայելուչ հանդէսներով կատարուեցան թէ աստ և թէ ի Տփլիս:

ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՇԻՒ

ՀՈԳԵՒՈՐ ԱԶԳ. ԴՊՐՈՑԻՆ ՀԱՅՈՑ ԱՐՑԱԽՈՑ:

(Արցախոյ Հայոց Ազգ. Հոգև. Դպրոցին Հոգաբարձութիւն մատուցանելով Վ. Ե. Հ. Աթոռիկոսին հետեւեալ յայտարարութեամբ Դպրոցին հարցաքննութեան՝ աշակերտաց թուոյն և եկամտից վերայ կարևոր տեղեկութիւնք՝ արժան կը համարիմք զայնոսիկ հաղորդել ի զիտութիւն Ազգայնոցս Արարատայ միջոցաւ):

ԽՖԽԴԴ-ԻՆԻ ԱՐԽԱԿ ԱՏԱԳՐՈՅ:

Ի Հոգաբարձութեանս յայսմիկ լուան զգեկուցումն—Տէր Նախագահն և Անդամք Հոգաբարձութեանս և պաշտօնակատարն տեսչի Հոգևոր Դպրոցին Հայոց Ղարապաղու արժան վարկան՝ համաձայն 5—րդ յօդ. 2), գլուխ. կանոնադրութեան նոյն Դպրոցին՝ պարգևատրել այսօր (18 Յուլիսի) ի վերջ հարցաքննութեան աշակերտաց Դպրոցին, որ և յաւուր հանդիսի պարգևաբաշխութեան նոցին՝ զ43 յառաջագէմ աշակերտս զանազան դպրոցապատկան մատենիք, և վարձատրել զ36 աշակերտս զովասանական թըղթովք, որք յասպարիզի հարցաքննութեան տարւոյս՝ ցուցին զյառաջագիմութիւն ի զիտութիւնս և ի կարևոր մակացութիւնս ուսմանց իւրեանց, և որք, որպէս յայտնի է, տէր են գովանի վարուց և բարուց, Պարգևատրեալ մատեններն են այսոքիկ— «Ներածութիւն Աստուածաբանական գիտելեաց՝ 8 հատ, Ներքին կեանք հին Հայաստանի՝ 19 հատ և համառօտ աշխարհաբառ Ազգային պատմութիւն՝ 16 հատ, ընդամենն քառասուն երեք հատ, իսկ զովասանական թուղթքն երեսուն վեց հատ, Սահմանեցին— ցուցակագրել զանուանս աշակերտաց պարգևատրելոց և վարձատրելոց մատենիք և զովասանական թղթովք, զորս և յետ կնքելոյ կնքովք Հոգաբարձութեանս՝ նուիրել նոցա համաձայն ցուցակագրեալ թերթին, Իսկ զմի օրինակ ուղիղ պատճենի յաւուր հանդիսի պարգևաբաշխութեան կազմեալ վկայարանութեանն մօտից և